

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Název projektu:

Internacionalizace, spolupráce, inovace, reflexe a evaluace v přípravě budoucích učitelů

Registrační číslo:

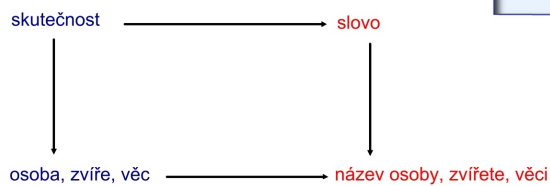
CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_068/0015764

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons 4.0 ve variantě BY-SA

Tvorba tohoto materiálu byla podpořena v rámci projektu INSPIRE.

Mluvnické kategorie jmen

Mluvnické kategorie jsou vlastnosti slov,
nikoli toho, co tato slova vyjadřují

děvče

Která skupina slov je vhodnější pro pochopení jmenného rodu?

1. tatínek, maminka, dítě
2. stůl, židle, křeslo

Rod substantiv je gramatický prostředek, jehož výrazovou složkou je tvar slova.

Jeho složka významová se uplatňuje jen u substantiv označujících živé bytosti, tj. lidí a zvířata.

Jen u těchto substantiv odráží mluvnický rod i rozdíl v rodě přirozeném.

Která skupina slov je vhodnější pro pochopení jmenného rodu?

1. tatínek, maminka, dítě
2. stůl, židle, křeslo

Rod substantiv je gramatický prostředek, jehož výrazovou složkou je tvar slova.

Jeho složka významová se uplatňuje jen u substantiv označujících živé bytosti, tj. lidí a zvířata.

Jen u těchto substantiv odráží mluvnický rod i rozdíl v rodě přirozeném.

Prostředky, jimiž se vyjadřují rozdíly v přirozeném rodě

- lexikální
- slovtvorné
- syntaktické

Lexikální prostředky vyjádření rozdílů v přirozeném rodě

Heteronymní dvojice

Slovtvorné prostředky vyjádření rozdílů v přirozeném rodě

učitel - učitelka	husa - houser
jezdec - jezdyně	kachna - kačer
Novák - Nováková	liška - lišák
medvěd - medvědice	srna - srnec
zajíc - zaječice	koza - kozel

Jména živých bytostí, u nichž se rodové dvojice netvoří

hutník, horník, montér, lodník, boxer, dělostřelec

hosteska, pokojská, modistka, pradlena

kazisvět, neznaboh, držgrešle

lenoch, opilec, zuřivec, povýšenec, lakomec, divoch, anděl
sirota, troska, **substantiva vespolná**
nemešlo, trdlo, dřevo, fintidlo

Odchytky od zásadní korespondence živé = životné, neživé = neživotné

rodiče, lidičky, koně

národ, lid, dav, zástup, skot

Příčiny dubletnosti:

a) činitel, jmenovatel, dělenec, násobenec, ledoborec

b) bacil, korál, mikrob

c) najít hříba, kozáka, křemenáka; mít trumfa, dát fleka; tancovat
rejdváka, obkročáka; dát si panáka, bechera, ferneta, pít turka; dát
si šluka, čouda; plavat kraula, motýlka, skákat dvojitého axela, dát
gola; stavět sněhuláka, nosit kulicha.....

významová souvislost se jmény označujícími živé bytosti

Formální prostředky vyjádření gramatického čísla

a) soubor singulárních a plurálních koncovek

b) vyjádření zvláštním slovním druhem - číslovky

c) sekundární vyjádření shodou

Jména stojící mimo protiklad sg. a pl.

Pluralia tantum

Užívají se v plurálních tvarech. Těmito tvary vyjadřují jak množství, tak jednotlivinu.

- názvy částí těla: ústa
- názvy oděvů: kalhoty
- názvy nemocí: zarděnky
- názvy nástrojů a zařízení: kleště
- názvy svátků, slavností a významných událostí: Vánoce
- názvy zeměpisné, názvy míst: Blovice
- názvy potravin: halušky
- názvy her: šachy
- některá konkrétně se společným rysem složenosti:

To jsou játra.

Pluralia tantum

Jména s převahou plurálních tvarů

vlasy, řasy, chlupy

boty, ponožky, punčochy

třešně, maliny, ostružiny

bonbóny, tyčinky, věnečky

manželé, rodiče, prarodiče

radovánky, úklady, průtahy

Jména stojící mimo protiklad sg. a pl.

Singularia tantum:

- abstrakta -

četba, mládost, láska

- hromadná (kolektiva) -

(soubor počítatelných jevů
tétoho druhu),

ptactvo, lidstvo, hmyz, dobytek

kvítí, maliní, stromoví

kamení, uhlí, dříví

- látková -

(označení kompaktní hmoty,
masy nečlenitelné na jednotliviny)

mléko, voda, pivo, víno

petrolej, olej, nafta

hrách, kukuřice, čočka

sklo, mýdlo, krmivo

železo, zlato, olovo

písek, popel, vzduch

- vlastní

Sněžka, Mže